

Nr B 10

Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande undersökning av finans- och kreditpolitikens inverkan under senare tid på driften inom småföretagsamheten m. m.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr B 147 i första kammaren av herr *Lodenius m. fl.* och nr B 185 i andra kammaren av herr *Elmwall m. fl.*, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om en undersökning av hur finans- och kreditpolitiken under senare tid inverkat på driften inom småföretagsamheten, dels om utredning på grundval härav om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturlägen, att småföretagsamhetens intressen kan tillgodoses på tillfredsställande sätt.

Beträffande motiveringen för yrkandet hänvisas till motionen II: B 185.

Över motionerna har utskottet inhämtat utlåtanden från *fullmäktige i riksbanken, kommerskollegium* — som vid sitt utlåtande fogat yttranden av *Sveriges industriförbund* samt *handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Gävle* — *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Svensk industriförening* och *Svenska bankföreningen*.

Fullmäktige i riksbanken framhåller, att frågan om den ekonomiska politikens inverkan på de smärre företagen diskuterats praktiskt taget oavbrutet under hela efterkrigstiden. Då under mitten av 1950-talet bl. a. kreditinstituten sades ha missgynnat småföretagen i sin kreditgivning, lät en av de större bankerna utföra en undersökning av sin kreditgivning till företagen, fördelad på företag av olika storlek. Svenska bankföreningen lät strax där efter utföra en liknande undersökning avseende samtliga till föreningen anslutna banker. Båda utredningarna avsåg kreditgivningen under år 1955 och bådaddera gav samma resultat, nämligen att de smärre företagen ingalunda missgynnats utan snarare kunnat öka sin relativa andel av bankernas krediter.

Vissa slutsatser kan även dragas av konjunkturinstitutets undersökning av det personliga sparandet under år 1955. Även om denna undersökning måste tolkas med en viss försiktighet, framstår som dess mest påtagliga och överraskande resultat det betydande sparandet hos personer med egen rörelse. Inte bara sparandet utan även dessa företagares skuldökning var betydande, d. v. s. de hade lyckats erhålla nya krediter under redovisningsåret. Detta har givit konjunkturinstitutet anledning att för den nu pågående undersökningen av sparandet under år 1957 i högre grad koncentrera intresset på denna kategori.

Vidare må framhållas, att frågan om kreditstödet åt hantverk och småindustri f. n. är föremål för utredning och att ett betänkande i frågan torde framkomma innevarande år.

Den restriktiva kreditpolitiken och framför allt den rörliga ränta, som tillämpats under senare år, angives i motionerna som orsaker till den enligt motionärernas mening mindre tillfredsställande utvecklingen av småföretagen. Gentemot detta påstående framhåller fullmäktige, att genom den stabiliserande effekt på samhällsekonomin i stort, som den restriktiva kreditpolitiken haft, torde verkningarna av den få bedömas ha varit övervägande positiva även och inte minst för småföretagsamheten.

Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställer fullmäktige, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid ärendets behandling inom fullmäktige har herr *Rubbestad* reserverat sig och föreslagit att yttrandet bort ha följande lydelse:

Beträffande motionerna I: B 147 och II: B 185 vilja fullmäktige i likhet med motionärerna framhålla att den förda kredit- och räntepolitiken, såsom i olika sammanhang omvittnats, varit en svår belastning för småföretagare inom olika delar av näringslivet. Den utredning angående kreditgivning till småföretagsamheten, som gjorts såväl av Svenska bankföreningen som konjunkturinstitutet har visat att skuldökningen för småföretagarna varit betydande under de senaste åren och följaktligen måste det höga ränteläget ha medfört betydande skadeverkningar.

Det sparande, som konjunkturinstitutet ansett sig kunna konstatera hos småföretagarna torde, särskilt beträffande jordbrukarna, i viss utsträckning kunna hänföras till skattemyndigheternas åtgärder såväl beträffande uppskattning av fastighetsvärdena som värdering av vissa naturaprodukter. Ett konstaterande av ökat sparande eller förbättrad förmögenhetsställning genom dylika åtgärder är ju endast skenbart och saknar reellt värde.

Faktum kvarstår att den restriktiva kreditpolitiken och framför allt den höga räntan, som tillämpats under senare år, varit till stor nackdel för småföretagarna och hämmat en tillfredsställande utveckling av småföretagsamheten.

Med hänsyn till vad sålunda anförts vilja fullmäktige förorda, att motionerna måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Aastrup* framhöll vid behandlingen av motionerna att den föreslagna undersökningen icke skulle sakna sitt teoretiska intresse. Erfarenheten hade väl dock givit klart vid handen, att den förda politiken skapat klart ogynnsamma villkor för inte minst den mindre företagsamheten, framför allt genom den otillräckliga kreditförsörjningen. Vad dagsläget krävde var därför mindre en undersökning av i dessa motioner angivet slag än en omläggning av den ekonomiska politiken i den riktning och på det sätt som förordats i motionerna I: B 181 och II: B 237.

Kommerskollegium uttalar följande.

Ingen lärar bestrida, att småföretagsamheten har stor betydelse för vårt näringsliv och att det är ett allmänt intresse av vikt att söka skapa gynnsamma arbetsbetingelser för småföretagarna. Det må även erinras om att statsmakterna vidtagit en del åtgärder i denna riktning, t. ex. i form av den direkta statliga kreditverksamheten till stöd för hantverk och småin-

dustri. Hithörande frågor äro emellertid av synnerligen invecklad natur och det kan ifrågasättas, om en undersökning av det begärda slaget verkligen skulle giva ett användbart underlag för en mera ingående bedömning. Kollegium har emellertid intet att invända mot att antingen 1955 års stabiliseringsutredning eller 1957 års kreditmarknadsutredning får i uppdrag att söka utreda frågorna.

Sveriges industriförbund betonar, att den omständigheten att småföretagssamheten intar en betydelsefull plats i den industriella utvecklingen icke bör — såsom motionärerna antyder — leda till att de mindre företagen i förhållande till näringslivet i övrigt medges särskilda lättnader eller förmåner. Detta skulle nämligen medföra en irrationell och utvecklingshämmande snedvridning av arbetsfördelningen mellan företag av olika storlek och därmed av produktions- och investeringsstrukturen. I motsats till vad motionärerna gör gällande har, hävdar förbundet vidare, icke blott småföretagen utan även medelstora och större företag hårt drabbats av den restriktiva politiken. En i hög grad önskvärd omläggning av den ekonomiska politiken i produktionsfrämjande riktning bör sålunda ske med sikte på att förbättra de ekonomiska förutsättningarna för *all* produktiv verksamhet.

Av motionärernas framställning att döma skulle en låg och orörlig räntenivå vara till fördel icke minst för de små företagen, oavsett förekommande växlingar i konjunkturläget. Motionärerna synes motivera denna ståndpunkt med att de små företagen på grund av sin vanligtvis ogynnsamma relation mellan eget och främmande kapital är särskilt känsliga för svängningar i räntenivån. Enligt Industriförbundets åsikt är emellertid detta ett alltför kortsiktigt betraktelsesätt.

I fortsättningen framhåller Industriförbundet vidare, att den ränterörlighet som kommit till stånd varit samhällsekonomiskt sett och även ur småföretagarnas synvinkel i hög grad önskvärd. Visserligen kan ränteförändringar under vissa omständigheter medföra påfrestningar särskilt för de små företagen. Detta torde ha varit fallet vid de kraftiga räntehöjningarna under de närmast föregående åren. Storleken av dessa räntehöjningar får emellertid ses mot bakgrunden av att den statliga budgetpolitiken samtidigt verkat starkt expansivt. I den mån konjunkturpolitiken bedrivs på ett effektivt sätt, så att finans- och kreditpolitiken verkar i samma riktning och kompletterar varandra, bör räntenivån endast behöva fluktuera inom snäva marginaler.

I ett inflationistiskt konjunkturläge — då ju räntehöjningar närmast är aktuella — är vidare en kreditdirigering huvudalternativet till en rörlig räntepolitik. Att en faktisk inskränkning av lånemöjligheterna ofta innebär större nackdelar särskilt för småföretagen än förändringar i räntenivån, har ofta omvittnats i den offentliga debatten. Den speciellt under hösten 1956 drastiska nedskärningen i affärsbankernas utlåning medförde en för företag av olika storleksgrupper proportionell minskning av kredittillgången. Att kreditransoneringen likväl blev mest kännbar för småindustrien, har berott på att denna på grund av sin icke sällan mindre väl konsoliderade eko-

nomiska ställning merendels är i större behov av rörelsekrediter än medelstora och stora företag. Under senare år har småföretagen dessutom till följd av kreditrestriktionerna sannolikt tvingats att lämna leverantörskrediter i större utsträckning än de själva kunnat tillgodogöra sig. Svårigheterna att erhålla bankkredit i önskvärd utsträckning, trots att tillfredsställande säkerhet kunnat lämnas, har därför ofta lett till att småföretagen tvingats låna på »den grå marknaden» till — även med tanke på rådande kapitalknapphet — utomordentligt höga räntor eller nödgats inskränka verksamheten. Vid en fri kreditmarknad skulle småföretagen säkerligen i många fall haft större expansionsmöjligheter och även kunnat åtnjuta lägre räntekostnader.

Det bör uppmärksammas, att småföretagens ofta mindre väl konsoliderade ställning är en följd av bristande eget kapital. Detta kan icke motverkas genom kreditpolitiska åtgärder utan snarast genom sänkt företagsbeskattning samt reformer inom inkomst- och förmögenhetsbeskattningens område. Den mindre industriens ekonomiska ställning kan därutöver förbättras genom att småföretagen beredes större möjligheter till långfristig upplåning. Enligt vad förbundet inhämtat, är denna fråga föremål för utredning inom Svenska bankföreningen.

Industriförbundet delar motionärernas uppfattning, att en bättre kännedom om de finans- och kreditpolitiska åtgärdernas inverkan på icke minst de mindre företagen är önskvärd. Med hänsyn till att undersökningar i detta avseende torde falla inom ramen för stabiliseringsutredningens uppdrag, synes emellertid inga ytterligare åtgärder i utredningssyfte nu påkallade.

Även *Svenska bankföreningen* samt *handelskammaren i Göteborg* har uttalat, att utredningen torde ligga inom ramen för stabiliseringsutredningen.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation framhåller följande.

Organisationen vill uttala sin tillfredsställelse över den positiva inställning till den mindre företagsamheten och dess problem som kommer till uttryck i motionerna. Vi har under en följd av år funnit det nödvändigt att i olika sammanhang, bl. a. i ett flertal remissyttranden, hävda samma principiella inställning som motionärerna företräder. Framför allt har från organisationens sida understrukits det bekymmersamma läge som särskilt de kvantitativa kreditrestriktionerna och över huvud taget det rådande läget på kreditmarknaden medfört för de näringsgrupper organisationen representerar. I motionärernas allmänna syfte kan vi därför instämma. På ett par punkter redovisas emellertid i motionerna synpunkter, vilka icke helt delas av organisationen.

Sålunda synes motionärerna ha underskattat nödvändigheten av en rörlig ränta. Självfallet har de delar av näringslivet, som är beroende av tillgång till lånade medel, all anledning att eftersträva en så låg räntenivå som möjligt. Å andra sidan har den bristande balansen mellan tillgång och efterfrågan på kapitalmarknaden gjort klart, att räntepolitiken måste utformas så att en bättre balans efter hand ernås. Organisationen ansåg därför för sin del den under fjolåret genomförda räntehöjningen såsom ofrånkomlig i då rådande läge, liksom vi även funnit beslutet om räntesänkning i år motiverat med hänsyn till rådande konjunkturutveckling. Motionärerna synes utgå från att småföretagen under alla förhållanden skall kunna räkna med

en låg och stabil ränta och kritiserar i konsekvens härmed den rörliga räntepolitiken. En dylik uppfattning synes oss icke realistisk, om hänsyn skall tas till de rådande faktiska förhållandena. Vid räntepolitikens avvägning måste även hänsyn tas till spararnas — icke minst småspararnas — intressen, vilka genom den kombinerade verkan av låg ränta och fortskridande penningvärdeförsämring allvarligt skadats.

En undersökning av hur kredit- och finanspolitiken inverkat på driften inom småföretagsamheten vore för de intressen organisationen företräder utomordentligt intressant få till stånd. Det bör emellertid observeras att för närvarande pågår två utredningar av intresse i detta sammanhang. Den ena är översynen av den statliga utlåningen till hantverk och mindre industri, vilken enligt uppgift inom kort är slutförd. Inom Svenska bankföreningen pågår vidare en undersökning rörande bättre möjligheter till långfristiga lån för mindre företag. Organisationen ifrågasätter, om icke resultatet av dessa båda utredningar bör avvaktas, innan en ny utredning igångsättes. Eventuellt kan hemställas att motionärernas önskemål underställs dessa båda utredningar i den mån dessa icke redan tagit upp dem till behandling.

Det andra av motionärernas önskemål, nämligen om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturlägen, att småföretagsamhetens intressen kan tillgodoses på tillfredsställande sätt, vill organisationen tillstyrka. Uppenbarligen har under de gångna årens ekonomiska politik de mindre företagens intressen icke tillräckligt beaktats. All uppmärksamhet bör därför ägnas åt att i fortsättningen nå bättre resultat i detta avseende. En första åtgärd härvidlag vore lämpligen att organisationen mera än som hittills skett konsulterades i hithörande frågor innan konkreta åtgärder vidtas.

Svensk industriförening har instämt i motionens syfte.

Utskottet

Det inflationstryck, som varit rådande i den svenska ekonomin under större delen av efterkrigstiden, har framtvingat stabiliserande åtgärder på såväl det finans- som det kreditpolitiska området. Det ligger i sakens natur att denna åtstramande politik haft verkningar som varit kännbara för flera kategorier. De föreliggande motionerna utgår från förutsättningen att politiken varit relativt mer kännbar för småföretagarna än för andra grupper i samhället. Motionärerna har därför föreslagit en utredning om sådana riktlinjer för den framtida ekonomiska politiken att småföretagsamhetens intressen kan tillgodoses på tillfredsställande sätt. Denna utredning skulle i sin tur föregås av en undersökning av hur finans- och kreditpolitiken under senare tid inverkat på driften inom småföretagsamheten.

Utskottet, som icke i detta sammanhang avser att ingå på någon allmän prövning av den ekonomiska politiken, får inledningsvis erinra om att småföretagsamhetens problem vid flerfaldiga tillfällen varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. En utvidgning av det statliga stödet till hantverk och småindustri har också genomförts under senare år. Den framtida utformningen av detta stöd är för närvarande föremål för prövning inom utredningen för översyn av kreditstödet åt hantverk och småindustri, vilken ut-

redning väntas avsluta sitt uppdrag under loppet av innevarande år. Åtgärder för att vidga småföretagens tillgång till långfristiga krediter är vidare föremål för överväganden inom Kreditmarknadsutredningen liksom även inom Svenska bankföreningen.

Vad beträffar verkningarna på de mindre företagen av den sedan 1955 skärpta ekonomiska politiken, har dessa blivit föremål för undersökningar på skilda håll. Fördelningen av affärsbankernas kreditgivning under kreditrestriktionerna år 1955 har sålunda undersökts dels av en av de större bankerna, dels av bankföreningen för affärsbankssystemet i dess helhet. Dessa utredningar visar att småföretagens andel av affärsbankernas utlåning icke sjönk utan tvärtom ökade under 1955. Liknande resultat redovisas i en av konjunkturinstitutet på uppdrag av stabiliseringsutredningen verkställd undersökning. Denna undersökning, som omfattar 1 100 industriföretag av olika storlek, innehåller även uppskattningar av investeringsavgiftens och den skärpta kreditpolitikens investeringsbegränsande effekt bland företag av olika storlek och i olika branscher under åren 1955 och 1956.

Ett rikhaltigt utredningsmaterial för bedömning av de i motionerna aktualiserade problemen föreligger alltså redan. Det ingår i första hand i stabiliseringsutredningens uppdrag att draga de slutsatser beträffande valet av medel i den ekonomiska politiken, vartill detta material kan föranleda.

Med hänsyn till det omfattande utredningsarbete, som redan är i gång på detta område, synes något initiativ från riksdagens sida i frågan för närvarande icke vara påkallat.

Åberopande det anförda får utskottet därför hemställa,

att motionerna I: B 147 och II: B 185 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 oktober 1958

På bankoutskottets vägnar:

K. G. EWERLÖF

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Boo, Fahlander, Schmidt, Krügel och Strandler; samt

från andra kammaren: herrar Larsson i Julita, Regnéll, Andersson i Ronneby, Adamsson, fru Renström-Ingenäs, Ågren*, Börjesson och Hamilton.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av hr *Börjesson*, vilken ansett

dels att den del av utskottets yttrande å s. 6, som börjar med orden »Vad beträffar verkningarna» och slutar med orden »icke vara påkallat», bort ha följande lydelse:

»Frågan om den ekonomiska politikens inverkan på de mindre företagen har länge varit föremål för diskussion. Vissa undersökningar rörande dessa problem har för kortare tidsavsnitt företagits av bl. a. bankföreningen och konjunkturinstitutet. Någon klar bild av hur den ekonomiska politiken inverkat på driften inom småföretagsamheten har emellertid inte framkommit. Enligt utskottets mening finns det starka skäl att antaga, att den ekonomiska politiken, särskilt efter skärpningen 1955, utgjort en hårdare belastning för vissa grupper av småföretagare och jordbrukare än för andra. Det torde exempelvis inte kunna bestridas, att ett högt ränteläge medför kostnader, som i allmänhet drabbar småföretagen hårdare än de större företagen. Vissa finanspolitiska åtgärder kan antagas ha haft en liknande inverkan. Det är enligt utskottets mening angeläget, att den ekonomiska politikens inverkan på driften inom olika grenar av småföretagsamheten klarlägges genom en undersökning i enlighet med vad motionärerna förordat. En sådan undersökning synes utskottet värdefull, oberoende av hur man ur konjunkturpolitisk synpunkt bedömer olika finans- och penningpolitiska åtgärder.

Enligt motionärerna skulle den undersökning, som de förordat, ligga till grund för en utredning om sådana riktlinjer för den framtida ekonomiska politiken i olika konjunkturlägen, att småföretagsamhetens intressen kan tillgodoses på tillfredsställande sätt. De småföretagareorganisationer, som yttrat sig över motionerna, Sveriges Hantverks- och Småindustriorganisation samt Svensk Industriförening, har förordat, att en sådan utredning verkställs. Enligt utskottets mening är det angeläget, att den ekonomiska politiken i olika konjunkturlägen utformas på sådant sätt, att småföretagsamhetens krav på utvecklingsmöjligheter kan tillgodoses. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att riktlinjerna för en sådan utformning av den ekonomiska politiken bör prövas av en utredning.

Flera pågående utredningar har att överväga frågor, som anknyter till de frågeställningar, som motionärerna aktualiserat. Det kan tänkas, att 1955 års stabiliseringsutredning eller 1957 års kreditmarknadsutredning kunde anförtros att göra en speciell undersökning och prövning i motionernas syfte. Utskottet håller det dock för sannolikt, att ifrågasvarande undersökning och prövning av den ekonomiska politiken ur småföretagsamhetens synpunkt effektivast och snabbast kan verkställas genom en särskild utredning.»

dels ock att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

»att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: B 147 och II: B 185, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte an- hålla om undersökning av hur finans- och kreditpolitiken

under senare tid inverkat på driften inom småföretagsamheten samt på grundval härav om utredning om sådana riktlinjer för den framtida finans- och kreditpolitiken i olika konjunkturlägen, att småföretagsamhetens intressen kan tillgodoses på tillfredsställande sätt.»